

STAROHRVATSKA PROSVJETA,
serija III, sv. 13, Split 1983, str. 243

Časopis je počeo redovito godišnje izlaziti. Time je postignuta potrebna ažurnost predočivanja novih dostignuća i spoznaja.

Zdenko Vinski, *Razmatranje o poslijekarolinjskim mačevima 10. i 11. stoljeća u Jugoslaviji* (7—64). Slijedom objavljivanja radova iz ove struke, autor obraća pozornost na duge željezne dvosječne mačeve (spate) poslijekarolinjskog razdoblja X i XI stoljeća. Relativno ih je malo, ali se nalaze raštrkani od dalmatinske obale do Podunavlja. Import su iz Porajne. Tipološki ih razvrstava i specificira (tip W, X, Z, A i neodređeno). Obraduje i ikonografske motive na mačevima toga doba.

Cvito Fisković, *Ranokršćanska memorija i groblje na Majsanu* (65—80). Dosadašnjim istraživanjima na ovom otočiću utvrđuje da su građevine različitog sadržaja i vremena postanka, ali da su prenijele kontinuitet u naš srednji vijek. Posebice se to odražava u svetištu, memoriji posvećenog sv. Martinu. Smješteno je u središnjem dijelu negdašnje rimske naseobine. Tu je bila luka s lukobranom. Autor detaljno opisuje memoriju predočujući crteže, nalaze i sl. Zajedno s grobljem datira je u V do VI stoljeće. Na vrhu otočića je utvrda, koju povezuje s nizom bizantskih stratezijskih postaja na Jadranu Justinijanova vremena.

Branko Marušić, *Doprinos poznavanju povijesno-umjetničkih spomenika kaštela Baje u južnoj Istri* (81—104). Svrha rada je da »ispuni određene praznine u poznavanju i valorizaciji građevinskog nasljeđa i likovnih dostignuća gradića Bale (castrum Vallis) i njegovog područja, smještenog u zaleđu Rovinja«. Prema autoru nastao je u kasnoj antici, ali mu je sačuvan izvorni urbanistički raster. Proučava faze gradnje župne crkve — nastale od kraja V do kraja VI stoljeća — jer ona otkriva genezu kaštela. Na isti način obraduje groblja, baziliku Velike Gospe kod Bale. Na kraju je katalog nalaza.

Dušan Jelovina, *Ranosrednjovjekovno groblje na lokalitetu »Brig« kod izvora Zduša nedaleko Vrlike* (105—115). Izvještava — s opisom groblja i nalaza u njima — o tom lokalitetu koji je djelomice sačuvan. Tipološki ih razvrstava. Zaključuje da se radi o »nekropoli koja se uklapa među ona najstarija istraživana starohrvatska groblja na području Dalmatinske Hrvatske«. Potječe od sredine VII do sredine VIII stoljeća.

Ivo Petricioli, *Castrum Liube. (Neistraženi arheološki lokalitet.)* (117—122). To je utvrda koja se spominje početkom XIII st. Autor je snimio i analizirao položaj. Najvredniji je objekt crkva, koja je »neobična građevina«. Nada se, da će ovaj prilog pobuditi arheologe na temeljitija istraživanja.

Miljenko D o m i j a n, *Crkva Sv. Andrije na Vrgadi nakon posljednjih istraživačkih i konzervatorskih radova* (123—138). Smještena je na sj. boku uvala Pržina na zap. dijelu Vrgade, a ispod bizantske utvrde. Sačuvala je gotovo u cijelosti prvobitni izgled. Autor detaljno opisuje oblik, inventar i sve što se otkrilo prilikom obnove crkve. Datira je u ranije predromaničko razdoblje. Prema nekim početnim slovima na komadu grede odlučuje se za IX stoljeće. Na žalost nije objavio fotografiju, ni crtež tih slova.

Tomislav M a r a s o v i ć, *Projektne modeli u graditeljstvu ranoga srednjega vijeka* (139—145). Upozorava da su sačuvani rijetki projekti graditeljstva starijih razdoblja i da smo u pogledu tehničkih znanosti graditeljskog nasljeđa u početku. Isto vrijedi i za makete. S obzirom na naše prilike upozorava na model ciborija iz starohrvatske crkve na Crkvini u Biskupiji. Uspoređuje model sa ciborijem. Razmjer je 1:12. Podudaraju se, kaže autor, u proporcijama, osnovnom četverostranom tipu, krovnim ploham, profiliranim površinama. Dokaz je »da i u našem ranosrednjovjekovnom graditeljstvu imamo primjere projektne modela«.

Tonči B u r i ć, *Kameni namještaj predromaničke crkve Sv. Jurja na Putalju iznad Kaštel-Sučurca* (147—163). Putalj, poznat iz Trpimirove darovnice, nije dosad arheološki ispitan. Autor odbija pretpostavke da je u antici bio trajnije naseljen. Misli da je u srednjem vijeku vjerojatno bio stočarsko naselje. Od prvotne crkve Sv. Jurja nije ostalo gotovo ništa, osim nekoliko ulomaka predromaničke skulpture. Uzidani su u pročelje sadašnje crkve ili su pohranjeni u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika. Donosi katalog ulomaka: nosač menze (?), pluteji, pilastri, arhitrav. U analizi ističe da je očito stilsko-kronološka sukladnost sačuvanih predromaničkih ulomaka, da je namještaj nastao istodobno dok se opremala crkva. Zaključuje da »taj materijal posjeduje znatan stupanj specifičnosti u odnosu na ostalu predromaničku skulpturu u Dalmaciji«, da se motiv »osmice« može dovesti u vezu s utjecajem iz Italije, da zbog toga, i drugih elemenata, ima srodnosti sa crkvenim namještajem u Istri i venecijansko-friulanskom području, da su zacijelo crkveni namještaj u Putalju radili majstori iz Aquileje u prvoj pol. IX stoljeća. Budući da u Trpimirovoj ispravi piše da je crkvu sagradio Mislav (835—845), stilska analiza dala je vjerodostojnu potvrdu toj tvrdnji i vremenu gradnje, podvlači autor.

Miljenko J u r k o v i ć, *Prilog proučavanju pleterne skulpture na području Pelješa* (165—184). Prvi put sustavno kataloški obrađuje nalazišta pleterne plastike s poluotoka Pelješa, osim stonskog lapidarija, »kao dio budućeg korpusa južnodalmatinske pleterne skulpture«. Opisuje pleternu skulpturu iz crkve Sv. Jurja nedaleko Janjine, Sv. Mihajla u Stonu, Sv. Mandaljene u Gorici i Sv. Ivana (?). U zaključnom osvrtu predlaže datiranje janjinskog pletera u IX do X stoljeće. Tvrdi da kltor crkve Sv. Mihajla u Stonu ne mora biti zetski kralj Mihajlo, freske se mogu datirati najranije u XI st., a crkva u kraj X i XI stoljeće, ali je moguće da je tu bila ranije i neka manja crkva. Natpis »MICHAELUS FORTITER ...« da se ne odnosi na kralja Mihajla, jer je loše izrade.

Franko O r e b, *Srednjovjekovno groblje oko crkve Sv. Jurja od Raduna kod Kaštel-Staroga* (185—201). Pošto je iznio općenite povijesno-prostorne podatke, opisuje groblje sa potrebnim obavještenjima i nalazima. Klasificira grobni inventar: karičice, naušnice, prsteni, ukrasne aplikе, dijademi, noževi, ostruge, predice, pršljen, novac. U preliminarnim zaključcima konstatira da

se groblje uklapa »u krug dosad istraženih starohrvatskih groblja na području Dalmatinske Hrvatske«. Pojedine skupine grobova datira od IX do XI stoljeća, ostale u XIV i XV.

Nikola Jakšić, *Tipologija kapitela 11. stoljeća u Dalmaciji* (203—215). Pažnju obraća na kapitеле pretežno druge pol. XI st. kako bi ih okupio na jednom mjestu i potaknuo na dalja istraživanja. Oni se gube početkom srednjeg vijeka u predromaničkoj arhitekturi, jer nisu bili potrebni malim crkvicama. Kolona i kapitel opet se pojavljuju u XI st. kao arhitektonski i plastični element i »označit će početak transformacije predromaničkog stila«. Vezuje se uz pojavu »monumentalne« trobrodne bazilike, što su ga donijeli benediktinci preko sjevero-jadranskog bazena »vjerojatno preko bazilike u Aquileji«. Prema bazilikama Sv. Marije u Zadru i Sv. Petra u Dragi na otoku Rabu moguće je dobiti uvid u prostorni tip bazilike XI st. u Dalmaciji, jer su se u njima sačuvale originalne kolone s kapitelima iz tog vremena, kaže autor. Motivi na kapitelima su plitko reljefno akantusovo lišće (*acanthus spinosa*) ili akantusovo lišće u dvije zone. Osim njih ima kapitela dekorativnih elemenata palme, palmete.

Robert Matijašić, *Zbirka bizantskog novca u arheološkom muzeju Istre u Puli* (217—233). Prikazuje zbirku bizantskog srebrnog i bakrenog novca (122 primjeraka) koja je 1961. vraćena iz Italije, ali bez dokumentacije o nalazima. Podrijetlom su zacijelo iz Istre iz V do kraja XII st. Odraz su političkih i gospodarsko-društvenih pojava u Istri toga vremena. Objavljuje iscrpni katalog sa slikama novca a radi potpunosti uključuje i primjerke iz lista.

Na kraju Dušan Jelovina, *Djelatnost Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u godini 1982* (235—243) upoznaje s čime se Muzej bavio u stručnom, izdavačkom i sličnim pitanjima.

Josip Lučić

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 17

Z A G R E B

1984.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATIČKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din.

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH-VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859,1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SRH pod br. UP-547,2 — 84 — 1984

RADOVI 17

Za izdavača
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor
Ivan Tolj

Korektor
Ivan Tolj

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

ANDRIĆ mr Jasna, Filozofski fakultet, Zagreb
ANTIĆ dr Ljubomir, Centar za istraživanje migracija Krčka 1, Zagreb
ANTOLJAK dr Stjepan, Zajčeva 31, Zagreb
BERTOSA dr Miroslav, Karličeva 12, Pula
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet, Zagreb
GOLDSTEIN Ivo, Filozofski fakultet, Zagreb
JURIĆ Radomir, Arheološki muzej, Zadar
JURIŠIĆ Ivan, Rakusina 12, Zagreb
LUCIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
MIJATOVIĆ Anđelko, Palmira Togliatija 12, Susedgrad, Zagreb
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SHH, Zagreb
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
POPOVIĆ mr Štefanija, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
RAUKAR dr Tomislav, Filozofski fakultet, Zagreb
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet, Zagreb
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka
SZABO dr Agneza, Muzej grada Zagreba
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti, Zagreb
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb